

הערה בגדר 'ראוי לאהל מועד'

הרב שגיב אלטמן

חטאתם ואשמם בחוץ – פטורין, עולותיהן ושלמיהן בחוץ – חייבין, אינו משום חסרון הבעלים, אלא משום שהקרבן עצמו חשוב אינו ראוי לאהל מועד. ולכן בעולה ושלמים הבאים בנדבה, חייב גם על קרבן הזב והזבה. אבל הבעלים אינם צריכים להיות ראויים להקריב כדי להתחייב בשחיטה והעלאה בחוץ, ופשוט.

אך בשו"ת ישכיל עבדי [חלק א' – יורה דעה סימן י"ח] יצא לכאורה לדון בדבר החדש, לומר שגם המקריב צריך להיות ראוי לבא לאהל מועד, ואם אינו ראוי – פטור, עד שהקשה מכח זה על דברי הרמב"ם. וז"ל שם: "והגם דזאת מצינו להרמז"ל בסוף ה' מעה"ק' שפ' דמקריב בחוץ בזה"ז חייב לפי שראוי לבוא בפנים יעו"ש, הרי דלא חש לטומאת זבין. הנה דברי הרמז"ל בלא"ה מוקשים גם אי לא הוה טעמא דטומאת זבין, דאכתי הי"ל לחוש משום טומאת מת דכולנו טמאי מתים ואין ראוי לבוא בפנים וכו', ומעתה קשה טובא דאיך מחייב בקרבן יחיד והלא אינו ראוי לבוא בפנים דטומאה אינה דחוייה אלא בציבור ולא ביחיד."

וכן הוסיף וכתב שם בחלק ב' יו"ד סימן י"ד: "ממה שכתב [הגרי"ח זריהן, הובאו דבריו בישכיל עבדי חלק ג' יורה דעה סימן כ"א] דראוי להקרב בפנים – ולא להקריב, נראה דעיקר ההקפדה היא רק על הקרבן דיהיה ראוי להקרב בפנים, דהיינו שיהיה המזבח בנוי. ולא אכפת לן בהמקריב אם הוא זר וטמא וזב וכו' ע"כ. ואני תמה על רב חביבי הדר"ג

שנינו במשנה (ק"ב): "פרת חטאת ששרפה חוץ מגתה, וכן שעיר המשתלח שהקריב בחוץ – פטור, שנאמר: ואל פתח אהל מועד לא הביאו, כל שאין ראוי לבא אל פתח אהל מועד אין חייבין עליו. הרובע והנרבע והמוקצה והנעבד והמחיר [והאתנן] והכלאים והטרפה ויוצא דופן שהקריב בחוץ – פטור, שנאמר לפני משכן ה', כל שאין ראוי לבא לפני משכן ה' אין חייבין עליו וכו'". ופרש"י [ד"ה 'פטור'] – "דרחמנא פטריה מואל פתח אהל מועד וגו' – הראוי לפתח אהל מועד, שחובה עליו להביאו שם דמדקפיד קרא לענשו על שלא הביאו, ש"מ בעומד להביאו שם משתעי קרא."

ומבואר שקרבן שאינו ראוי להקרבה בפנים, אין חייבין עליו בשחיטה והעלאה בחוץ. וכן פסק הרמב"ם בהלכות מעשה הקרבנות פרק י"ח הלכה ו': "אינו חייב אלא על שחיטת קדשים הראויין ליקרב לגבי מזבח, אבל השוחט בחוץ אחד מאיסורי מזבח או מחטאות המתות, הרי זה פטור, שנאמר 'לפני משכן ה'', וכל שאינו ראוי לבוא אל משכן ה' אין חייבין עליו."

אבל בכל זה לא מצאנו אלא גדר בקרבן, שצריך להיות מצד עצמו ראוי להקרבה באוה"מ. אבל מצד השוחט והמעלה את הקרבן בחוץ, לא מצאנו שצריך שיהיה ראוי להקריב, או עכ"פ לבא לאוה"מ, כדי להתחייב בשחיטה והעלאה בחוץ. ובהמשך המשנה שנינו שמחוסר זמן בבעלים – "הזב והזבה והיולדת והמצורע, שהקריבו

1. פרק י"ט הלכה ט"ו. "מי ששחט קדשים בזמן הזה והעלם חוץ לעזרה – חייב, מפני שהוא ראוי ליקרב בפנים, שהרי מותר להקריב אף על פי שאין בית, מפני שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא."

שום מניעה כדי שלא לחייבם משום שחוטאי חוץ, מאחר שהקרבן הוא ראוי לבא לפני. ותמיהני איך עלה זה על דעת כת"ר, דלפי דבריו, שאם הבעלים אינם ראויים לבא לפנים היינו שאינם ראויים להקריב, שזה נקרא אינו ראוי לבא לפתח אוהל מועד וכו' א"כ יהי' תנאי בחיוב שחוטאי חוץ, שיהי' דוקא כהן ולא זר, איש ולא אשה, ותמים ולא בעל מום, וה"ה טהור ולא טמא, והכתוב אומר מפורש: איש איש מבית ישראל ומן הגר אשר יגור בתוכם וגו', ובת"כ נאחרי מות פרשה ו' הוצרכו למעט עכו"ם, ואם מקרי אינו ראוי מצד פסול האיש, ל"ל מיעוטא לעכו"ם, ומרבה שם מפורש גרים ועבדים, וגבי העלאה כתב לרבות נשים ועבדים עיין שם. אלא פשוט שזהו דבר שלא ניתן להאמר כלל".

אך באמת הישכיל עבדי' קיצר בדבריו שם, ובתשובתו להשגת הרב נחלק ב', קונטרס אחרון – יורה דעה סימן ב' בירר דבריו שגם הוא אין כוונתו שיש גדר בחיוב שחוטאי חוץ שיהיה המקריב בחוץ ראוי להקרבה באוה"מ, אלא מחדש תנאי שיהיו בעולם כהנים שכשרים להקרבה, שאם לא כן הרי זה חסרון בקרבן שאינו ראוי להקרבה למעשה.

וז"ל שם: "בזה"ז שאין בהמ"ק וכולנו טמאי מתים ואין אף אחד טהור שראוי להקריב, א"כ א"א במציאות להקריבו בפנים והו"ל ממש כמחוסר זמן בבעליו, דמתייחס הפיסול גם לעצם הקרבן מאחר דאינו ראוי להקרבה בעת ובעונה ההיא. והוא הדבר בנ"ד מאחר דא"א במציאות להקריב בזה"ז שום קרבן, א"כ לא מקרי ראוי לבילה כלל, ושפיר מתייחס הפיסול גם לעצם הקרבן, דומיא דההיא דמחוסר זמן בבעליו"ו וכו'. עיי"ש. מבואר אם כן שגם הישכיל עבדי' מודה דאין דין במקריב עצמו שיהיה ראוי לבוא

שי', דמלבד דדבר זה לא שיערוהו הראשונים וגם האחרונים בפ"י דברי הרמז"ל, ממה שהקשו עליו מטומאת מת וטומאת זבין, כאשר הובא בדברינו וכו', עוד זאת דהרי ממקומו הוא מוכרע דבא הרמז"ל שם בנו"ט לשבח באומרו שהרי מותר להקריב אעפ"י שאין בית. דמכאן ראיה מוצאת דפי' דבריו הראשונים שכ' דראוי להקרבה – דקאי גם על המקריב – וע"ז הגדילו התימה עליו דאיך מותר להקריב בזה"ז שאנחנו טמאי מתים וזבין. וא"כ הדר דינא דאינו ראוי להקרבה בפנים מאחר דיש עכוב מצד המקריב. דמ"ל אם העכוב מצד עצם הקרבן מצד שאין מזבח או מצד עצם המקריב דהוא זב או טמא מת, דהרי זה בל"ז לא אפשר דאם אין מקריב איך אפשר להקרבה בקרבן".

וכבר האריך הגרא"ה קוק זצ"ל בשו"ת 'משפט כהן' סימן צ"ב לתמוה על דברי הישכיל עבדי' ולהוכיח שאין צד פטור כאשר המקריב עצמו אינו ראוי לאוהל מועד, וז"ל: "מש"כ שם לתמוה ע"ד הרמב"ם דסוף הלכות מעה"ק וכו' נראה מדברי כת"ר שהי' פשוט ליה, שאם הבעלים אינם ראויין לבא לפני הרי הוא בכלל שאינו ראוי לבא לפני, ונפטרים בזה מחיוב שחוטאי חוץ. ואין הדבר כן, שלא שנינו שם במשנה דף קי"ב ב' אלא מחוסר זמן בגופו או בבעליו וכו' ומשנתנו מפרשת מהו מחוסר זמן בבעליו: הזב והזבה, היולדת והמצורע שהקריבו חטאתם ואשמם בחוץ פטורין, והטעם הוא מפני שפסול זה שבבעלים נוגע לעצם הקרבן, שיש בו משום מחוסר זמן, וכמש"כ רש"י שם שאינם מתקבלין בפנים, לא לחובה ולא לנדבה, אבל עולותיהן ושלמיהן בחוץ חייבין. ומדפשיט ותני חייבין, משמע אפילו הם עצמן הקריבו אותם בימי טומאתן ג"כ חייבין, ואף על פי שהבעלים אינם ראויין לבא לפני אין בזה

בעצמו להקריב באוהל מועד, פטור על שחיטה והעלאה בחוץ. אלא שמ"מ ס"ל שגם הכשר להקריב בבמה מקרי ראוי לאוהל מועד². וכן משמע גם בחידושי הרשב"א בבא בתרא [דף ק"כ עמוד ב'] שכתב "ולא ידעתי בשחוטי חוץ גופייהו למאי איצטריך למכתב אהרן ובניו וכל ישראל וכו', ושמא לדרשא בא שם. ויש לי לומר דלימד על שחוטי חוץ שהכל חייבין בהן ואפי' זר שאינו ראוי לעבודה ומשום ששחיטה כשרה היא בזר דמקבלה ואילך מצות כהונה". וגם בדבריו מבואר שיש דין בגברא שיהיה שייך בעבודה לעניין חיוב בהקרבת חוץ.

וצ"ע לשיטה זו כמו שנתבאר לעיל. דחוק ממה שצ"ב היכן למדנו דבר זה [שלזה איכא למימר שנכלל במ"ש 'אל פתח מועד לא הביאו להקריב אותו וכו' והיינו שרק כאשר הוא עצמו יכול להקריבו מקרי הביאו להקריב. ובפרט לפי מה שכתב הרשב"א שלכן הוצרך הכתוב לומר אהרן ובניו וכל ישראל], קשה דאם כן טמא ובע"מ יהיו פטורים בשחיטת חוץ, וזאת לא שמענו, וכמו שהקשה המשפט כהן כנ"ל. וכן כתב במקור ברוך [ח"א, סימן א'] "דעיקר ויסוד שיטה זו תמוה טובא, ואטו בע"מ שפסול בבמה קטנה, וכדאיתא בזבחים וכו', יפטר כשהעלה בחוץ. והוא דבר לא ניתן להאמר".

ושמא י"ל דהשטמ"ק והרשב"א ס"ל שטמא ובעל מום כשרים להקריב בבמה קטנה, ואף בכה"ג מקרי ראוי לאוהל"מ וחייב בשחוטי חוץ, כמבואר בדברי השטמ"ק כנ"ל. והרמב"ם בהלכות מעה"ק שם, שמבואר בדבריו שאין דין ראוי לאהל מועד אלא בקרבן עצמו כנ"ל, היינו לשיטתו שטמא ובעל מום פסול בבמה. יעויין במאמר "עבודת בעל מום וטמא בבמה" [בחוברת זן] באריכות בנדון זה.

לאוהל"מ או להקריב, אלא שמחדש שמ"מ בזמן שכל הכהנים טמאים ואינם ראויים להקריבה, וגם אינם יכולים להיטהר, הקרבן עצמו חשוב כאינו ראוי לאוהל מועד, אע"פ שאין העיכוב מצד עצמו של הקרבן אלא מצד שאין מי שיקריבו בפנים, דומיא דמחוסר זמן בבעלים. ועפ"ז הקשה איך פסק הרמב"ם שהמקריב בחוץ בזה"ז חייב, כיוון שכולנו טמאי מתים ואין כהן כשר שיקריבו, ואם כן אין הקרבן ראוי לאוהל"מ. ותירץ בזה [שם ח"א סימן י"ח] שני תירוצים, האחד – שהרמב"ם מיירי בזמן התלמוד שהיה להם עדיין אפר פרה ליטהר על ידו. "ואף שכתב 'בזמן הזה' ובזמנו לא היה אפר פרה, י"ל דלישנא דתלמודא נקט כדרכו בכ"מ". והשני – ד"אי נמי מ"ש הרמז"ל בזה"ז – היינו לאם יודמן אפר פרה לאיזה צדיק ע"י אליהו והרגיש בו איזה כהן וטיהר עצמו והקריב קרבן. והגם כי זה רחוק המציאות, עכ"ז לא נמנע הרמז"ל מלכותבו דומיא דמצינו דנסתפקו הפוסקים וכו'. ואחרי החיפוש האיר ה' את עיני ומצאתי שכאשר דימיתי כן היה, דהגאון חיד"א ז"ל בס' מדבר קדמות מערכת א' אות כ"ו קיים ס' זו מדנפשיה על רבינו האר"י ז"ל יעו"ש". עכ"ל "ישכיל עבדי".

והנה, כל קבל דנא מצינו בשטמ"ק בכריתות, דף ג' ע"א אות י"ג, שכתב להדיא "דלא מחייב [המעלה אברים בחוץ] רק אותן שראויין להקריב בפנים". וכן שם בהשמטות אות י"ד כתב בשם רבינו ברוך "וכן השוחט ומעלה בחוץ, דכיוון דאשה לאו בת העלאה היא בפתח אוהל מועד, מסתמא לא מחייבא עליה בחוץ. או שמא כיוון דזכר [צ"ל זר] כשר בבמה אשה נמי כשרה, ולהכי איחייבי עלה בחוץ". ומפורש בדבריו היפך מה שנתבאר לעיל, והיינו שמי שאינו ראוי

2. ועיין מקור ברוך סימן א' מש"כ בזה.